

In memoriam, Rafael Lluís Ninyoles

Pocs dies abans que es tanqués l'edició d'aquest número 30 de TREBALLS DE SOCIOLINGÜÍSTICA CATALANA ens arribava la notícia trista de la mort de Rafael Lluís Ninyoles (1943-2019). Tres textos en fan memòria a continuació. En primer lloc, un record per part de Miquel Àngel Pradilla, president actual de la Societat Catalana de Sociolingüística (SOCS); en segon lloc, un balanç preparat per Avel·lí Flors-Mas, del Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació de la Universitat de Barcelona (CUSC-UB), també valencià com Pradilla, i, finalment, unes quantes citacions i referències bibliogràfiques espigolades pel director d'aquesta revista (TSC). Tot plegat, pot ésser una pista de llançament perquè algú, amb més calma i més endavant, avalui les moltes aportacions de Ninyoles a la nostra feina i al nostre país.

1. MIQUEL ÀNGEL PRADILLA (SOCS)

Rafael Lluís Ninyoles ens ha deixat. Els darrers temps la seua salut precària presagiava un desenllaç poc falaguer. Tanmateix, de fa un parell d'anys si més no, el món acadèmic i cívic ha maldat per homenatjar la figura i l'obra d'un intel·lectual imponent. Allunyat dels mandarinats universitaris, menystingut per una administració que el va recloure en la solitud d'un despatx resclosit, Ninyoles ha anat recordant-nos la vigència d'unes aportacions d'avantguarda a l'hora d'escrutar temes tan punyents com la interpretació del conflicte lingüístic, la influència de l'estructura social i les relacions de poder en la gestió dels ecosistemes multilingües, la importància de les dinàmiques socioeconòmiques en l'ús i el desús de les llengües, el debat sobre la comunitat lingüística com a comunitat d'interessos, etc.

La seua obra, bastida en una fase de vitalitat intel·lectual especialment activa entre els darrers anys de la dècada dels seixanta i els primers de la dècada dels noranta del segle passat, va esdevenir un «paradigma de referència» per als investigadors socials. Efectivament, Toni Mollà encertava a l'hora d'etiquetar un llegat ingent que ens ha fornint títols com *L'opinió pública* (1968), *Conflicte lingüístic valencià* (1969), *Idioma i prejudici* (1971), *Idioma y poder social* (1972), *Estructura social y política lingüística* (1975), *Bases per a una política lingüística democràtica a l'Estat espanyol* (1976), *Cuatro lenguas para un estado* (1977), *Madre España* (1979), *El País Valencià a l'eix mediterrani* (1992) o *Sociologia de la ciutat de València* (1996), entre d'altres aporta-

cions més centrades en la caracterització de l'estructura social de les comarques centrals del País Valencià i el seu epicentre, València.

La SOCS, de bracet amb la Xarxa CRUSCAT i la càtedra de drets lingüístics de la Universitat de València, els dies 15, 16 i 17 d'octubre, va voler enaltir l'aportació de Ninyoles tot propiciant la celebració de tres conferències commemoratives del cinquantè aniversari de la publicació del llibre *Conflicte lingüístic valencià*. Així, la valoració de la vigència de la sociolingüística del conflicte va motivar unes reflexions apressades sobre la vigoria dels plantejaments d'un dels seus principals valedors.

Amarats per la tristor del decés, des de la SOCS volem traslladar el nostre condol a la família i els amics. *Sit tibi terra levis*.

2. AVEL·LÍ FLORS-MAS (CUSC-UB)

Llicenciat en dret, sociòleg i autor d'una obra prolífica que comprèn camps de coneixement tan diversos com la sociologia de la comunicació, el nacionalisme espanyol, la sociolingüística i la política lingüística, l'estructura social del País Valencià, l'urbanisme o l'economia, Ninyoles serà recordat per la seva contribució cabdal a l'estudi de les causes i les dinàmiques del conflicte lingüístic valencià (i del conflicte lingüístic en general); per la seua lucidesa analítica i el seu èmfasi en la imbricació profunda entre els processos sociolingüístics i els factors econòmics, geogràfics o urbanístics, i per la seua teorització de la normalització lingüística com a alternativa democràtica i popular als processos de substitució lingüística.

En un dels seus últims escrits sociolingüístics, Ninyoles reivindicava la vigència dels seus plantejaments, que partien d'unes profundes conviccions democràtiques i de progrés:

La societat valenciana ha canviat, però les idees que impulsaren, des dels inicis, el procés de normalització són aquelles que han contribuït a portar endavant l'empresa: ha estat una imatge prospectiva, i no retrospectiva, del valencià lligada al progrés social, econòmic i cultural i de transformació democràtica.

Des del seu lloc com a cap del Servei d'Investigacions i Estudis Sociolingüístics de la Generalitat Valenciana, Ninyoles va ser l'artífex de la sèrie demolingüística més extensa disponible als territoris de llengua catalana, amb les enquestes sobre el coneixement i l'ús del valencià que van iniciar-se el 1989. Cal reconèixer, finalment, el seu paper com un dels principals dinamitzadors de l'estudi de l'estructura social del País Valencià.

Descanse en pau.

3. EMILI BOIX-FUSTER (TSC)

Ninyoles, fonamentalment tímid i reservat oralment (Servià, 1975), fou bastant prolífic publicant. Va tenir una cura especial que força obres seves també apareguessin en castellà, de manera que tinguessin més difusió (altra cosa és que en fessin o en féssim cas...). A partir del breu florilegi de referències que aportem al final d'aquest text, m'agradaria ressaltar algunes idees seves —a vegades formulades amb un cert to provocador i estimulant:

a) *Sociòleg, no lingüista ni sociolingüista*. No considera la sociolingüística una disciplina travada. Per a Ninyoles, la sociolingüística es troba massa vinculada al món especulatiu i a la lingüística: «Mai no he sentit interès per la lingüística» (Noguero, 2001).

b) *Sociolingüística poc rigorosa*, «sense massa precisió respecte a allò que poden constituir uns límits tolerables en ordre al nombre i a la naturalesa de les variables que hi posen en joc» (Noguero, 2001). «Ja s'aclariran [...]. On són els sociolingüistes *full-time*?» (Alberola, 1993).

c) *Crítica a la visió catalana del País Valencià*: «prejudici i desconeixement creixent amb els quals es contempla ara la realitat valenciana des de Catalunya» (Noguero, 2001).

d) *Contra l'irracionalisme i el psicologisme*: «un fort desequilibri social tendeix a compensar-se a través de mites psicològics» (Ninyoles, 1970).

e) *Afany profund de coneixement objectiu de la realitat social*: «antiga passió pel reconeixement social, guiada per una modesta virtut de saber escoltar la realitat ni que siga en oberta pugna amb les nostres conviccions» (Ninyoles, 1991).

f) *Esperances frustrades en una regeneració socialista*: «La resuelta normalización de las lenguas hoy no oficiales dependerá, en todo caso, del futuro y del progreso político de los grupos sociales mismos a que han servido de vehículo. Posiblemente, y por lo que respecta especialmente a Euskadi, a Galicia y al País Valenciano, esa normalización definitiva no puede desligarse de un programa socialista coherente y dispuesto a asumir la plena significación de una oficialidad lingüística basada en la igualdad de las comunidades culturales existentes en el Estado español, y no en el simple reconocimiento formal de una coigualdad lingüística restringida desprovista de cualquier significado social. Sin esta vindicación social y cultural de base, cualquier medida destinada a “promocionar” el uso de la “lengua popular” permanecerá en su actual callejón sin salida [...]» (Ninyoles, 1977: 257-258).

Com conclou Mollà (2019), Ninyoles «sempre complia amb recta professionalitat i escepticisme polític», amb «una cosmovisió antimetafísica, creativa i racional». Ninyoles fou un homenot tractat injustament.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- ALBEROLA, Miquel (1993). «Entrevista a Rafael Lluís Ninyoles». *El Temps* (1 març), p. 24-27.
- MOLLÀ, Toni (2019). «Rafael Ninyoles i el retrat de Bertrand Russell» [en línia]. *La Vanguardia* <<https://www.lavanguardia.com/local/valencia/20191030/471288534413/rafael-ninyoles-bertrand-russell-toni-molla.html>>.
- NINYOLÉS, Rafael Lluís (1970). «Complexos i prejudicis». *Gorg: Revista bibliogràfica* (setembre).
- (1977). *Cuatro idiomas para un estado: (El castellano y los conflictos lingüísticos en la España periférica)*. Madrid: Cambio 16.
- (1991). «La dècada absent». *El Temps* (25 novembre).
- NOGUERO, Joaquim (2001). «Llengües en conflicte. Entrevista a Rafael Ninyoles». *Escola Catalana* (juny), núm. 381.
- SERVIA, Josep M. (1975). «Rafael Lluís Ninyoles». *Catalunya, tres generacions*. Barcelona: Martínez-Roca.